

זשכנו תדרש

שו"ת חזרה

הלכות שביעית

חוברת ב' לחודש כסלו

הצהי"ת

השאלות נכתבו ע"י המפצל "דרשו", והוספתי עליהם התשובות

הוספתי שאלות על המראי מקומות של "דרשו"

[שאלות שהוספתי נכתבו במרובעות]

כל מי שיש לו הצרות והארות מתבקש להודיעני לתוצאת הרביע

ניתן להשיג חוברת שו"ת על הלכות
שבת, עירובין, פסח, נדה, בשר בחלב, תערובות, מליחה, מקוואות רבית.
שמיטה

כמו כן ניתן להשיג את החוברת

אספרה שמך לאחי

על

סיפור יציאת מצרים

מגילת אסתר

מתן תורה

נס חנוכה

ניתן להשיג את החוברות אצל

ישראל יצחק משי להב
מסילת יוסף 1 מודיעין צילית
08-9741925

לקבלת הז'יונות החודשיים באימייל ניתן להירשם wa052052@gmail.com

תרומות להדפסה יתקבלו בהכרה

רמב"ם פ"א הל' י"א - כ"ב, פ"ג הל' י"א, פ"ד הל' א' - י"ט. כס"מ ומהר"י קורקוס
[ומראי מקומות שי"ל ע"י "דרשו"]

פרק א'

הלכה י"א

א. אלו ד' פירושים למדנו בראשונים בפי' מתני' משרבו האנסיס:

ת. א. הרמב"ם פירש שהטילו מלכי רומי ליתן מזונות לחיל המלך ואם לא יזרעו אין להם מהיכן ליתן, נמצא שאין זורעין לעצמן אלא לחיל המלך. ב. הערוך פי' כעין זה, דכשהמלך עובר ממקום למקום מצוה לבני המדינה להכין צרכי סעודה לחיילותיו. ג. רש"י ותוס' פי' שהוא מס קבוע שלוקח המלך כך וכך לשנה. ד. הרמב"ם פי' שנוטל המלך חומש מפירות הארץ ומי שאינו עובדה גוזלין אותה ממנו.

ב. מה הטעם שהתירו לחרוש ולזרוע משרבו האנסיס?

ת. לרש"י ותוס' משום דשביעית בזה"ז דרבנן, התירו משום דוחק המס, ועוד פי' התוס' דפקוח נפש יש בדבר שמתים בתפיסת המלך, ועיין לקמן דעת הרמב"ם.

ג. ההיתר משרבו האנסיס הוא בכל המקומות או רק במקומות שהחזיקו בהם עולי בבל?

ת. בכל המקומות מותר, ומה שכתב הרמב"ם שלא התירו אלא במקומות שלא החזיקו עולי בבל שאין שביעית נוהגת אלא מדבריהם אבל לא במה שהחזיקו, מפרש מהרי"ק משום שסובר דגם בזמן ששביעית מן התורה התירו באותן מקומות, א"נ אפשר שהרמב"ם התיר בכל המקומות אף בזמן שהוא מהתורה משום שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה מפני האונס, כיון שהוא מלאכה לאחרים וגם אפשר לבא לידי צער קרוב לידי סכנה, וע"ז פליג שהוא רק באותן מקומות.

ד. מה הטעם של אלו הסוברים דשביעית בזמן הזה דרבנן?

ת. רש"י פי' שבטלה קדושת הארץ, אך למעשה קיי"ל שקדושה שנייה לא בטלה, אלא מפני שאין כל יושביה עליה.

ה. לדעת הרמב"ם האם שביעית בזמן הזה דאורייתא או דרבנן?

ת. לכאורה נראה מדבריו שהוא דאורייתא אך מהרי"ק פי' שהוא מדרבנן, ואין לומר דס"ל שהוא מן התורה בזה"ז כדעת בעל העיטור שהרי כתבו הראשונים שדעתו היה שאין נוהג בזה"ז אפי' מדרבנן, אלא שבפי' לע"ז חזר בו שנוהג מדרבנן.

ו. מי שכפאו אנס לעבוד בשביעית, האם מותר לו לעבוד - בשכר או בחנם?

ת. הרמב"ם התיר רק בחינם, ופי' הכ"מ הטעם כדי שלא יבואו להערים.

ז. (1) כשהתירו לזרוע מחמת האנסיס, האם התירו לגמרי מלאכת הזריעה, ואם מותר גם לצורך מזונות בעל השדה? (2) באיזה אופן התיר החזו"א לחרוש בזמננו משום דהוי כעין אונס ארנונא?

ת. (1) לא התירו אלא דברים שצריכים להם עבדי המלך בלבד, ומ"מ אותו מין מותר לגמרי אף לצורך מזונותיהם שנשלל מהם, שהרי עבדי המלך לקחו מה שצמח בשישית (חזו"א כ' ד. 2) בשטחים הגובלים עם הגויים, ושכבר ניסו להשיג גבולם, והדבר מביא לפגישות מסוכנות, ואפשר למנוע בחרישה לחוד, והחרישה לא תועיל לזריעה במוצאי שביעית, קרוב הדבר שחשוב כאונס ארנונא (דרך אמונה צ"ז).

הלכה י"ב

ח. (1) הנוטע בשביעית - בשוגג או במזיד, האם יעקור או יקיים, לר"מ ולר"י, ומה הטעם? (2) מ"ש דהנוטע בשבת לא גזר ר"מ בשוגג? (3) מה הנפק"מ בין הטעמים?

ת. (1) לר"מ בכל אופן יעקור מפני שנחשדו ישראל על השביעית, ויאמר המזיד שוגג הייתי, ולר"י בשוגג יקיים ובמזיד יעקור. (2) בגמרא (גיטין נ"ג) אמר ר"מ מפני שישראל מונין הנטיעות לשביעית כמה שנים עברו לערלה

ת. מותר לזרעה, דלדידיה דעביד איסורא קנסו רבנן, לבריה דלא עביד איסורא לא קנסו.

יד. האם מותר לחכור מגוי או מישראל שדה שנחרשה בשביעית, ומה הטעם?

ת. מגוי מותר, אבל מישראל אסור, דקנסוהו רבנן שלא יקחוהו ממנו.

טו. האם מותר לחכור שדה מהגוי ולהתנות עמו שימצאנה חרושה במוצאי שביעית?

ת. מותר, דאינו שליח ישראל דלהנאת עצמו חורשה.

טז. (1) שדה שנעבדה האם פירותיה אסורים באכילה, ומהו המנהג, ומה דעת החזו"א? (2) מה הדין בשדה שלא הופקרה?

ת. (1) הרמב"ן והראב"ד אסרו דאם גזרו על הספיחים כ"ש על הפירות האלו, והרמב"ם בפ"ד ה"א מתיר, והמנהג בי"ם לאסור כפי שהורו הבד"צ בשנת תרע"ה, ובחזו"א יש בזה סתירה בסי' ט' (ס"ק י"ז) אסור, ובסי' י' (ס"ק י"ז) היקל בזה לענין אתרוגים. (2) רש"י תמה מה איסור יש בזה, וכ"ד הרמב"ן והרשב"א להתיר, וכ"מ מהרמב"ם, ולדעת ר"ת הפירות אסורים, ושנלמד מהכתוב ואת ענבי נזיריך לא תבצור, דהיינו ענבים שנשמרו, וכן המנהג בי"ם, ובחזו"א יש בזה סתירה כנ"ל אמנם באגרות כתב להתיר, אלא שאסר לקנותו מהחשוד על השביעית.

הלכה ט"ו

יז. באיזה אופן מותר להטמין לפת וצנונות בשביעית, ומה הטעם?

ת. כשמקצת עלין מגולין מותר, שאין דרך זריעה בכך, ולא קרינן ביה שדך לא תזרע.

יח. והאם מותר לאכול מה שהוציאנו, ומה הטעם?

ת. מותר, ואין בהם איסור ספיחין דהוי כתלוש.

יט. הטומן את הלוף וכיו"ב באיזה אופן מותר להטמין כדי שלא נראה כזורע?

ת. יטמין לפחות ארבעה קבין על גובה טפח, וטפח עפר על גביו, וטומנו במקום דריסת האדם כדי שלא יצמח.

ורבעי, ואין מונין לשבתות, שאין מונין ימים לנטיעה אלא שנים, דבר אחר נחשדו ישראל על השביעית ולא על השבתות. (3) א. כשהנוטע מת, דלטעם הראשון, צריך בנו לעקרו, משא"כ לטעם השני שהוא קנס לא קנסו בנו (ירושלמי שביעית פ"ב ה"ד). ב. כשנטע בפחות משלושים יום קודם שביעית [ולדידן מ"ד יום] דלטעם הראשון כיון שמונים שני ערלה משביעית גם באופן זה אסור, משא"כ לטעם השני שהרי היה קודם שביעית (ירושלמי תרומות פ"ב סוף הלכה א'. ועיין עוד דרך אמונה פ"א אות צ"ח, ופ"ג אות פ"ד).

ט. כמאן פסק הרמב"ם בהא, כר"מ או כר"י, ומה הטעם?

ת. פסק כר"מ, דמחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם משנה.

י. [הקשה במעשה רוקח מדוע הוצרך הרמב"ם לטעם האיסור בשוגג משום שנחשדו ישראל על השביעית, הרי בלא"ה פוסק בכ"מ בדאורייתא כר"י דגזרו שוגג אטו מזיד כמש"כ לגבי המבשל בשבת, והרי איסור נטיעה בשביעית מדאורייתא?]

ת. י"ל לכאורה דלא ס"ל דהלכה כר"י בדאורייתא אלא דכן דרשינן בפירקא. א"נ דבשבת לא קנסו אלא לבו ביום, והצריכו להחמיר בשביעית יותר משבת, כי לא נחשדו ישראל על השבת ונחשדו על השביעית (פיה"מ תרומות פ"ב מ"ג).

הלכה י"ג י"ד

יא. שדה שחרשה או זבלה בשביעית כדי שתהא יפה למוצאי שביעית, האם מותר לזרעה במוצאי שביעית, ומה הטעם?

ת. קונסין אותו ולא יזרענה במוצאי שביעית.

יב. שדה שהסיר ממנו הקוצים או האבנים בשביעית כדי שתהא יפה למוצאי שביעית האם מותר לזרעה במוצאי שביעית, ומה הטעם?

ת. בזה לא קנסו ומותר, [והטעם כתב הרא"ש דבנתקווצה עדיין לא הוכנה לזריעה משא"כ בנחרשה, וכן קנסו בנידיירה היינו שזיבל השדה ע"י העמדת דיר של בהמות בתוכה].

יג. שדה שנטייבה בשביעית ומת בעל הבית, האם מותר לבנו לזרעה במוצאי שביעית, ומה הטעם?

כ. מה הפי' ממרסין באורז ומה הפי' מכסחין?

ת. ממרסין - משקין עפר האורז, ומערבין המים בעפר. ואין מכסחין - אין חותכין עלין של האורז.

כא. האם ר"ש וחכמים פליגי אי מותר לכסח, ואין פסק הרמב"ם

ת. אפשר דלא פליגי, ופסק כר' שמעון שאסור.

הלכה ט"ז

כב. כמה היה מותר בראשונה ללקט עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו ומתוך שדה חברו?

ת. בראשונה היו אומרים מלקט אדם מתוך שדהו הגס לבד, ומשדה חברו בין דק בין גס.

כג. משרבו עוברי עבירה, כמה מותר ללקט מתוך שדהו וכמה מותר ללקט מתוך שדה חברו?

ת. מתוך שדהו אסור לגמרי. ובשל חברו - להר"ש והרא"ש רק גסין, ודעת הרמב"ם אינו מוכרח, ומ"מ נראה דעתו דמותר בין גס בין דק כדמעיקרא.

כד. מה הפי' והוא שלא ילקט בטובה?

ת. בפ"י המשניות כתב שלא בהסכמה בין שניהם כגון שיאמר לחבירו תלקט אתה משדי ואני אלקט משדך, או אעשה לך ענין פלוני או אגמלך עליו, והר"ש והרא"ש החמירו יותר ופי' שלא יחזיק לו טובה, וכ"כ הרמב"ם כאן שלא יאמר לו ראה כמה טוב עשיתי לך שהרי נקיתי שדך.

הלכה י"ז

כה. האם מותר ללקט הכל ולהביא לבהמתו שעומדת בתוך שדהו?

ת. מותר, שבהמתו מוכחת עליו.

כו. והאם מותר ללקט הכל ולהדליק בכירתו שעומדת בתוך שדהו?

ת. מותר, שכירתו מוכחת עליו.

הלכה י"ח

כז. הקוצץ אילנות בשביעית, האם מותר לו רק ליגום או גם לשרש? (1) בקוצץ אילן אחד או שתיים? (2) בקוצץ שלשה אילנות או יותר? (3) בקוצץ משדה חברו?

ת. (1) כשקוצץ לעצים, או משום שהם רצופים יותר מדאי, מותר לשרש. (3) לא ישרש שהרי מתקן את הארץ, אלא קוצץ מעל הארץ ומניח שרשיו בארץ, בד"א בתוך שלו. (3) מותר לשרש דלא עביד איניש שיתקן קרקע חברו, וידוע דלעצים הוא מכוין.

הלכה י"ט

כח. המבקע בזית, האם מותר לחפות מקום הביקוע בעפר, באבנים או בקש, ומה הטעם?

ת. לא יחפה בעפר, שהיא עבודה (שהעפר נעשה טיט ומשביח האילן, רע"ב), אבל באבנים או בקש מותר, שאינו אלא שלא ייבש.

כט. ומה הדין בקוצץ קורות שקמה?

ת. הקוצץ קורות שקמה, לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש (פ"ד מ"ה), וכן"ל.

הלכה כ'

ל. הכורת ענפי הגפנים או הקנים, האם קוצץ כדרכו או מרחיק טפח?

ת. ר' יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח, ר"ע אומר קוצץ כדרכו, והלכה כר"ע מחבירו, ובתנאי שלא תהיה כוונתו לזמור.

הלכה כ"א - כ"ב

לא. מה הפי' בתולת שקמה, ולאיה מטרר קוצצין אותה?

ת. בתולת שקמה היינו שלא נקצצה מעולם, וקוצצין אותה כדי שתגדל ותוסיף ענפים במקום החתך, ובפי' המשניות כתב כדי שיתחזק ויתן פריו לרוב.

לב. (1) באיה אופן מותר לקוצצה בשביעית? (2) ומה"ד כשכוונתו לעבודת האילן?

ת. (1) כשצריך לעציה קוצצה שלא כדרכה, או מגביה עשרה טפחים או גוממם מעל הארץ, שאין דרך לכרות אותה כך, ולא נקראת עבודה. (2) אע"פ שקוצצה שלא כדרכה אסור (חז"א סי' י"ט ט"ז).

פרק ג' הלכה י"א

לו. מהן השיטות בגמרא כמה זמן צריך לאילן כדי שיקלט, וכמאן פסקינן?

ת. לת"ק שלשים יום, לר' יהודה ג' ימים, לר"י ור"ש שתי שבתות, וכן הלכה.

לו. 1) האם מותרת קליטה בתוספת שביעית, לדעת הרמב"ם רש"י, תוס' ור"ת [הרמב"ן והריטב"א והטעם? 2) מה הדין בזמנו לגבי אילן סרק לדעת החזו"א?]

ת. 1) א. לרש"י אסור שתהא נקלטת בתוספת שביעית, וזהו מה שאמרו (ו"ה י) לדברי האומר שלשים לקליטה, צריך שלשים ועוד שלשים לתוספת, ולדברי האומר י"ד צריך י"ד ושלשים. ב. לתוס' ור"ת לא קאי על שביעית ואין קפידא אם תקלט בתוספת שביעית, ולכן אם נטע י"ד יום קודם שביעית מותר. ג. להרמב"ן והריטב"א האיסור לנטוע תוך מ"ד יום הוא משום מראית עין דמוננין ישראל לשביעית כנ"ל. ד. בדעת הרמב"ם נחלקו, מהר"י קורקוס מפרש הטעם מפני החשד שהרואה נטיעה קטנה בשביעית יטעה לומר שבשביעית נטעו כי אין הכל מבחינים בין נטיעה של חודש לנטיעה של שני חדשים, אך רע"א מפרש דהרמב"ם ג"כ ס"ל נמי טעם מוננין כהריטב"א. 2) לגבי אילן סרק מותר עד ר"ה של שביעית.

לח. מהן הביאורים שלמדנו לתרץ למה בזמן המקדש חרישה אסורה מעצרת ונטיעה לא?

ת. א. כיון דילפינן תוספת שביעית מהפסוק בחריש ובקציר תשבות, ובנטיעה אין תוספת מהתורה. ב. דחרישה הוא כדי להועיל לשביעית, משא"כ נטיעה, ואי משום שגדל בשביעית, כל האילנות ג"כ גדלים בשביעית. ג. לדעת הרמב"ם חרישה אסורה מהתורה בשביעית, ונטיעה אינה אלא מדרבנן, שאין לך אלא מה שכתוב בפירוש.

לט. מהן הביאורים שלמדנו לתרץ למה בזמן הזה חרישה מותרת עד ראש השנה ונטיעה לא?

ת. א. שהחרישה שאיסור התוספת הוא מהלכה למשה מסיני, וכיון שההלכה בזמן הבית לבד נאמרה, לא רצו לגזור תוספת מחדש בשביל זמן שאין מקדש, אבל בנוטע כיון שהוצרכו לגזור גם בזמן הבית, לכן לא חלקו בגזרתם. ב. בחרישה איכא פסידא שיתקלקלו הקרקעות,

לג. אילן שנסדק ונבקע האם מותר לקושרה בשביעית - לדבקה או שלא תבקע יותר?

ת. שלא תבקע יותר מותר, אבל לא לדבק מה שכבר נבקע.

לד. 1) העושה עבודת הארץ בשביעית באופן שהתירו חכמים למטרה אחרת, האם מותר גם כשניחא ליה בעבודת הארץ? 2) האם יש איסור פסיק רישא בשביעית?]

ת. 1) לעיל הלכה ט"ז לגבי היתר ללקט הגס, וכן לגבי מידל בזיתים ומזנב בגפנים שהתירו באופן שאין מתכוין לזימור, הסתפק החזו"א (י"ט י"ד), אם מותר כשיש לו ניחותא, אך כשהזימור עיקר בודאי אסור כדלקמן לגבי זומר וצריך לעצים, אך ברמב"ם פ"ב ה"ח גבי מחצב מפורש שאם התחיל קודם שביעית מותר להמשיך אף שמתכוין לעבודת הארץ, ומפרש החזו"א (י"ט ד) דכל שאין איסורו מהתורה היתירו חכמים במקום שהתירו. 2) דעת התוס' נראה שיש איסור פס"ר כשעושה המאכה כדרכה אע"פ שאינו מכוין [התוס' (מ"ק ד) בתי השני מפרש טעמא דראב"ע שאסר לעשות אמת המים בשביעית מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, דחשיב ליה עבודת קרקע ממש דהיינו חרישה, ואע"ג שאינו מתכוין לכך הוי פסיק רישיה ולא ימות, ורבנן סברי דע"י שינוי לאו מלאכה היא], (וכ"נ מהתוס' דף י"ג. שאסר לתלוש עולשין ולזרז זרדין מארעא דחבריה אע"פ שאינו מכוין לייפות). אך החזו"א נקט דכשאינו מכוין לעבודת קרקע אין בזה איסור תורה, ולפ"ז אין איסור פס"ר בשביעית, וכמו שמצינו שהתירו במחצב וזימור וכדומה כנ"ל, ומפרש החזו"א (י"ט ב) דכשמשנה או שיש הוכחה גמורה שאינו מכוין למלאכה כדלעיל הלכה י"ז שכירתו מוכחת מותר. ובחוט שני (ע"ק ק"ט) שאסר לגזום גדר חי אע"פ שמתכוין לנוי לנוי, מחמת שגורם שיצמחו ענפים, אינו מחמת פס"ר אלא מפרש דהמציאות כשגזום אינו למטרת נוי אלא גם כדי שיצמחו למטה באופן מלא לתועלת הנוי וכיון שהגזום הוא גם להצמיח נמצא שמתכוון לזימור ואסור (והחזו"א הסתפק כשיש לו שתי כוונות, ופעמים שהתירו כנ"ל).

לה. [הזומר וצריך לעצים, מה דינו לגבי שבת ולגבי שביעית והטעם?]

ת. לגבי שבת חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע, כיון שצומח מעט, אבל בשביעית כשאינו מדקדק לזמר כהוגן, כיון שמקלקל יותר מאשר מתקן אין בזה עבודת הארץ, אבל כשמכוין לזימור אסור (חזו"א י"ט י"ד).

אבל לענין שבות שאסרו לאסוף הרבה מחמת שרב הכמות נראה כסחורה, לא מהני שיור שהרי שבות זה בין בבעלים בין באחרים.

מג. (1) האם צריך או מועיל לשנות בצורת הבצירה? (2) האם האיסור לא תקצור דוקא בשדה שלו? ומה הראיה לזה? (3) מה הדין כשקוצר ע"י שליח או עכו"ם או קוף?

ת. (1) לדעת רבינו לא מצינו שינוי בצורת הבצירה, אבל מהתוס' משמע שאם עושה שינוי אינו עובר, כדתנן תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה (ולהרמב"ם איירי בתלוש, חז"א). (2) קרוב הדבר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל קוצר שדה אחרים מדין הפקר אינו בכלל האזהרה, וראיה לזה לדעת הרמב"ם מדתניא בתוספתא דבזמן שיש אוצר ע"פ ב"ד דורכים ענבים בגת, משמע שאותן שזכו מן ההפקר מותרים בכל, אך להרמב"ן אין איסור מה"ת במופקר, לקצור כדרך הקוצרין (חז"א). (3) אין נפק"מ בכל זה שהרי א"צ כאן דין שליחות למה הדבר דומה לאדם שתוחבין לו איסור לגרונו לרצונו או שמלבישין לו כלאים לרצונו וה"ל כששלוחיו קוצרין לו כל שדהו ורצונו להחזיק לעצמו הכל, הרי עבר בלאו דל"ת כדרך הקוצרין והלכך אין נפקותא אם עושה ע"י ישראל או עושה ע"י נכרי ואפי' ע"י קוף ואינו ענין לאמירה לנכרי בעלמא (חז"א).

מד. מהי מחלוקת ר"ש וחכמים בענין איסור ספיחין?

ת. א. רש"י בפסחים נא: פירש דפליגי לענין ביעור, ר"ש אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב, ולא גזרינן אטו שאר ספיחין, שאין כיוצא בהם בירק השדה, שאין השורש כלה בארץ, ולכך אין ביעור נוהג בו דלא קרינן ביה כלה לחיה מן השדה, וחכ"א כל הספיחים אסורים, דגזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין.

ב. בפ"ט דשביעית תנן איפכא ר"ש אומר כל הספיחים מותרים חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהם בירקות השדה, וחכ"א כל הספיחים אסורים. [ופירשו הרע"ב והרמב"ם בפי' המשניות דפליגי לענין שמור, אי חישינן רק בספיחי כרוב או גם בשאר ספיחים].

ג. הרמב"ם מפרש כאן דלרבנן כל הספיחים אסורים באכילה לגמרי מדרבנן, מפני עוברי עבירה.

ולכך לא גזרו. ג. דבנטיעה איכא למיחש למראית העין טפי שהרואה הנטיעה הקטנה בשביעית יטעה לומר שבשביעית נטעו כי אין הכל מבחינים בין נטיעה של חודש לנטיעה של שני חדשים. ד. כיון דאין נטיעה אסורה מן התורה יחשדו שנטעו בשביעית, אבל בחרישה יודעים הם דאסורה מדאורייתא לא יחשבו שעשה בשביעית.

מ. מי שנטע פחות ממ"ד יום לפני ראש השנה ולא עקרו מה דין הפירות?

ת. להרמב"ם הפירות מותרים, ולהרמב"ן וקצת ראשונים הפירות אסורים, כיון שע"י איסור באו והיה חייב לעקור.

מא. אם מת קודם שעקר, האם מחייבין את בנו לעקור, [מ"ש מהא דפ"א הי"ג שדה שחרשה ומת שלא קנסו בנו אחריו, ומת לזרעה?] ומה הדין אם לא עקר?

ת. מחייבין את היורש לעקור, ולא דמי להא דשדה שנחרשה דהרי כאן אינו משום קנס אלא מפני החשד, שהרואים יאמרו שנטע בשביעית, ובבנו נמי איכא חשד, ועוד דכאן הפירות עצמן באים מנטיעת איסור, וחייב לעקור האיסור, משא"כ לעיל רק החרישה באיסור, לא אסרו עליו הזריעה. ואם לא עקר להרמב"ם הפירות מותרין ולהרמב"ן אסורים כנ"ל.

פרק ד'

הלכה א' ב'

מב. (1) מה פי' הכתוב את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור? (2) באיזה אופן לוקה על לאו זה? (3) ומה"ד כששייר בשדהו באופן ששיורו מוכיח עליו שאינו נוהג בעלות?

ת. (1) שלא יקצור כדרכו בכל שנה, כגון לקצור כל השדה ולהעמיד כרי, ולדוש בבקר, או לעבודת הארץ, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל. (2) החז"א הסתפק בדעת רבינו דאפשר לפרש בכמה אופנים; א. י"ל שאינו לוקה עד שיקצור ויעמיד כרי וידוש בבקר (וכ"פ המני"ח שכו", משום דזהו דרך הקוצרים). ב. אפשר דעל קצירת השדה לחוד לוקה (וכ"כ הרש"ש) שהעמדת כרי אינו אלא מדרבנן. ג. החז"א נוטה לומר שאם נפרש שחייב על קצירה לחוד, א"כ ה"ה על העמדת כרי לחוד, אלא שתמה מנ"ל לרבינו זה דבקרא כתיב לא תקצור. (3) אינו עובר בלאו,

החזו"א (ובמקדש דוד שביעית כ"ח, מוכיח מהא דאיבעיא בירושלמי לגבי תבן כדלקמן משמע שאסור אף בהנאה, ויש ליישב דאסור תשמישים הרגילים).

הלכה ג'

מט. אלו פירות ועשבים אין בהם איסור ספיחין?

ת. בפירות האילנות אין כלל איסור, וכן בעשבים שאין זורעים אותם רוב האדם כגון הפיגם [רודא בלע"ז] והירבוזין השוטים [כמו חלגלוגות אלא שעליהן רחבים יותר] וכיוצא בהן. (ובהלכה ד' כתב) וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום ולא גזרו עליו.

נ. המלקט ירקות ומיני תבואה וקטניות, מה עונשו?

ת. מכת מרדות. [ומפרש הרדב"ז שמא יבא לאכלו, ומקור הדין מהירושלמי. אך החזו"א מפרש דמיירי במלקט לאכלן, אבל לכאורה אינו לוקה עד שיאכלם].

נא. [תנן; (פ"ט מ"א) הפיגם, והירבוזין השוטים וכו' ונלקחים מכל אדם בשביעית, שאין כיוצא בהם נשמר. באר המשנה לפי ס"ד דהרמב"ם ולפי מסקנתו?]

ת. ס"ד דהרמב"ם שאין איסור ספיחים ול"פ הנידון כאן משום איסור שמור, ובאלו שאין חזקתם מן השמור נלקחים מכל אדם בשיעור ג' סעודות, ולמסקנא שיש איסור ספיחים פירש שהואיל שאין דרך בנ"א לזרען אין בהם איסור ספיחים, אלא דמשום איסור מסירת דמי שביעית לע"ה אסור לקנות יותר מג' סעודות.

נב. [האם נוהג איסור ספיחים 1] בפשתן או כרכמין וכן שאר דברים שאין בו קדושת שביעית? 2] בפירות האילן, [והטעם? 3] בבנות? 4] עשבים שאין רוב בנ"א זורעים?]

ת. 1] אינו נוהג (חזו"א). 2] לא גזרו (רמב"ם), דהרי הטעם הוא שמא יזרע בסתר בשדהו כדי שיהיה לו תבואה או ירקות בשביעית, ובאילן אינו שייך שאינו נותן פירות בשנתו הראשונה, וגם הוא אסור משום ערלה. 3] נוהגין להתיר (בשם החזו"א). 4] לא גזרו (ראב"ד).

הלכה ד'

נג. 1] ספיחים העולים בשדה בור, בשדה ניר, בשדה כרם ובשדה זרע, מפני מה לא גזרו

מה. האם מחלוקתם היא לאחר הביעור או קודם הביעור?

ת. לרש"י לאחר הביעור, ולתוס' והרמב"ם כאן מיירי אף לפני הביעור דאסורים באכילה לגמרי.

מו. 1] והאם מחלוקתם היא דוקא לרבי עקיבא או גם לחכמים? 2] מה נפק"מ בין ר"ע וחכמים לענין מנחת העומר בשביעית?

ת. 1] מבואר בגמרא (פסחים נא.) דפליגי דוקא לר"ע הסובר שאיסור ספיחים מן התורה, אבל לרבנן ס"ל להרמב"ם שאין איסור ספיחים מן התורה. 2] מנחת העומר בא להתיר החדש, ובשביעית שאין חדש שנזרע, ה"ז מתיר את הספיחין, אך לר"ע שספיחין אסורים מן התורה א"כ אין מנחת העומר מתיר כלום (מנחות ה.).

מז. 1] באר היטב האם איסור ספיחין מן התורה או מדרבנן? 2] ואיך קי"ל להלכה?

ת. 1] לר"ע אסור מהתורה ולרבנן אינו אסור מהתורה. דתניא וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתינו, א"ר עקיבא מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין מכאן לספיחין שהן אסורין, אבל חכמים אומרים אין ספיחים מן התורה אלא מדברי סופרים א"כ למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסוף, דמה שאנו אוספים אסור להכניסו לקיום א"כ מה נאכל אחר הביעור? 2] הרמב"ם ושאר פוסקים נקטו שספיחים מדרבנן, ודעת היראים דספיחים אסורים מן התורה וכן נקט הגר"א (דר"א אות ד').

מח. 1] להסוברים שהוא מדרבנן, מה הטעם שאסרוהו רבנן, ומנלן שזו הטעם? 2] האם אסרו ספיחים באכילה או גם בהנאה?

ת. 1] בתו"כ תניא את ספיח קצירך לא תקצור, מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהיו אסורים בשביעית (כ"מ). וכתב הרמב"ם הטעם מפני עוברי עבירה שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הם, לכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית. ומפרש מהרי"ק דלמד כן ממה שהתירו אותן מינים שאין דרך לזרען בגנות, שכיון שהטעם הוא מפני שלא יזרעם ויאמר שמאליהן עלו לכך התירו במה שאין לחוש לכך. 2] מבואר בשעה"מ שלא נאסרו אלא באכילה, וכן דעת

עליהן ומותרים באכילה? (2) [האם יש בספיחים הנ"ל קדושת שביעית כשנלקטו בהיתר בשמינית?]

ת. 1) לפי שאין אדם זורע מקומות אלו; א. שדה בור אין אדם נפנה לשם [שאינה נזרעת כלל מפני תנאים קשים שיש בה, שאין פירותיה משתמרין או שיש טורח מרובה בעבודתה, חז"א]. ב. שדה ניר רוצה הוא בתיקונה [דרך השדות שבשנה ראשונה חורש וזורע בחורף ואוכל בקיץ, ובשנה שנייה נרה בחורף שתנוח וזורעה בקיץ, ובשלישית מניחה בורה לגמרי כדי שתוסיף לתת כחה, מרכבת המשנה]. ג. שדה כרם, אין אדם רוצה לאסור כרמו בכלאים. [והקשה המקדש דוד והחז"א דהרי זורע כרמו בשביעית מותר, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומיישב אפשר דלא מפרסמא האי דינא דזורע כרמו בשביעית מותר, א"נ כיון דבכל השנים בדילי אינשי מלזרוע בכרם אורחיהו נקיט להו ולא זרעי אינשי בכרם]. ד. שדה זרע, לפי שהספיחין מפסידין אותה, [ומיירי בזרע תבואה שהביאה שליש קודם ר"ה, נמצא דכשעלו הספיחין היתה כבר זרועה, אך כשעלו בשביעית וכבר היה עליהם איסור ספיחים, ואח"כ נזרעה בשמינית, אסורים הספיחים קודם שיעשו כ"ב, חז"א]. ופשוט שכל ההיתר רק לדעת חכמים דספיחים דרבנן, משא"כ לר"ע. 2) יש בהם קדושת שביעית לענין סחורה וביעור, ונסתפק החז"א (ט' י"ג) אם חייב להפקיר ירק בשמינית.

נד. תבן של שביעית בכל מקום; 1) האם גזרו עליו איסור ספיחין? 2) באר מדוע נסתפק בזה הירושלמי? והאם יש איסור ספיחים במאכל בהמה? 3) והאם יש בו קדושת שביעית?

ת. 1) לא גזרו (רמב"ם. 2) הר"ש סיריליאז מבאר הספק מי אמרינן דאפילו באוכלי בהמה גזור ספיחים דחשדינן שמא יזרע בשביעית או דילמא בכה"ג לא גזור, ונחלקו רבי בא בר זבדא מתיר ור' זעירא אמר שנהגו איסור, ולפ"ז נמצא דלהלכה אין איסור ספיחים במאכל בהמה. אך הרבה פירשו דגם במאכל בהמה יש איסור ספיחים, אלא דבתבן דיש בו זרע ואסרינן ליה הזרע משום ספיחים ליכא למיחש דאתו לזרוע בשביל התבן לחוד, וכ"ד התפא"י והחז"א (סימן י' אות י"ב), והגרשז"א והגר"ש"א. 3) יש בו קדושה (ראב"ד).

הלכה ה' ו'

נה. ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית; 1) מנין שאסורין באכילה? 2) ומה טעם האיסור הרי בירק אזלינן בתר לקיטה? 3) כיון שאסורין באכילה, האם מותר לתלוש אותן ביד או באופן אחר? 4) ועד מתי אסורין באכילה, לדברי הירושלמי, לגירסת התוס' בירושלמי, לדעת הרמב"ם ולדעת הראב"ד?

ת. 1) בתוספתא נתבאר דספיחין של שביעית אין תולשין ביד אלא חורש כדרכו, ומדקתני חורש בודאי מיירי במוצאי שביעית דהרי בשביעית אסור לחרוש. 2) כן הקשה הר"ש וכ"כ החז"א דמעיקר הדין היה מותר בין משום ספיחים ובין משום קדו"ש אלא כדמפרש הר"ש דחיישינן משום הנלקט בשביעית, א"נ דבירק שנגמר גידולו בשביעית לא אזלינן בתר לקיטה. 3) אסור לתלוש ביד, אלא חורש כדרכו. (שמא יבא לאכלן, או יחשדוהו בכך, ובשביעית מותר ביד שא"א ע"י חרישה, משנת יוסף עיי"ש מדוע מותר לאבדן ע"י חרישה במוצאי שביעית (פ"ה הט"ו). 4) בירושלמי אמרו עד חנוכה אסור, ומחנוכה עד עצרת מותר, ומעצרת עד ר"ה ספק. והנכון כג' התוס' מחנוכה עד ר"ה מותר. וכ"פ הרמב"ם דהאיסור רק עד חנוכה, והטעם כיון שאין האיסור אלא מדרבנן כדי שלא יזרע, וכיון שאינו נהנה עד חנוכה אין לחוש, [דכבר הוסח דעתם של בריות משביעית, ולא יתירו משום כך הנלקטים בשביעית (חז"א ט' י"ג)]. ולהראב"ד אין לספיחי שביעית היתר בחנוכה, אא"כ עמדו בקרקע ורבה החדש על העיקר, שההיתר מעלה את האיסור ברוב.

נו. באר החילוק בדין בין ספיחים בשביעית, לבין ספיחים שיצאו לשמינית? 2) באר החילוק בדין בין ספיחי ירק לספיחי תבואה וקטניות? 2) הזרע ספיחי שביעית אחרי שביעית, האם הגידולים מותרים?

ת. 1) א. הספיחין בשביעית מצוה לעקור, אבל אחר שביעית אינו תולשין ביד, שלא יבוא לאוכלן או שלא יחשדוהו שתולש לאוכלן, אלא חורש כדרכו. ב. החז"א (ט' ו') מסתפק האם יש מצוה לחרוש ולעקור וכדין שביעית עצמה, או שהוא רשות, דכיון שהן עומדין לאשתרוי כשיעשה כיוצא בו או שיגיע חנוכה לא חייבוהו לעקור. ג. איסור ספיחין הוא אפי' לבהמה, ומסתבר שאין מעמיד בהמתו ע"ג ספיחין בשביעית, אבל ביצאו למוצאי שביעית שרי, ודוקא רועה כדרכה אבל אם תלשן אסורין גם לבהמה. 2) כתב החז"א (ט' י"ד) דדין זה שספיחי שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורים באכילה, הוא דוקא בירק, משא"כ תבואה וקטניות שהביאו שליש אחר ר"ה מותרים מיד. 3) הגידולים מותרים (רמב"ם).

הלכה ז'

נז. כתב הרמב"ם: מאימתי מותר ליקח פירות במוצאי שביעית משיעשו כיוצא בהם. 1) אלו טעמים מבוארים מהתוספתא

כדלקמן]. (2) לפי שהתיר להביא מחו"ל ומיד רבה ההיתר. (3) כשידוע שהיא של שביעית, בעינן דוקא ששהו בקרקע ועשו כיוצא בהם, דעי"ז נתבטל, ואם אין ידוע שהיא של שביעית מותר מיד דתלינן בהיתר שהוא מחו"ל.

הלכה ח'

ס. (1) מהי המחלוקת במשנה מאימתי מותר ליקח לוף במוצאי שביעית, ואיך פסק הרמב"ם? (2) [מה הפירוש משירבה החדש, והאם דין זה הוא בכל ירק?]

ת. (1) לר"י מותר מיד ולרבנן משירבה החדש, דהיינו אחר פסח וכ"פ הרמב"ם (הכס"מ כתב כת"ק ואולי הוא ט"ס). (2) החזו"א (ט"ז ט"ו) מפרש הא דתנן לגבי לוף (ה' ה') משירבה החדש, ר"ל שיהי' כבר מצוי¹ לחדש. ודין זה הוא בכל ירק, ודין זה הוא בכל ירק, ולפי"ז הא דתנן מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית, משיעשה כיוצא בו. עשה הבכיר, הותר האפיל. עשה הבכיר (ו' ד') הוא בכלל ירבה ומותר גם באפיל. אך הגר"א בשנו"א מפרש דבכל ירק די בזה שכשיעשה הבכיר הותר האפיל, רק בלוף בעינן שירבה דכיון שדרכו להתקיים גזרינן שיצניע אלאחר שביעית משא"כ בירק לא גזרו.

הלכה ט' - י"ב

סא. פירות שישית שנכנסו לשביעית, כדלהלן, מה קובע אם דינם כפירות שישית או כפירות שביעית? (1) תבואה, קטניות ופירות האילן? (2) אורז ודוחן, פרגין ושומשמן וכו'? [ומדוע לא אזלינן בתר לקיטה? (3) ירק? (4) באר מהי חנטה?]

ת. (1) לדעת הרמב"ם אם הגיעו לעונת המעשרות לפני ר"ה הרי הן כפירות שישית, ואם הגיעו אחרי כן הרי הן כפירות שביעית, ועיין לקמן אם יש בהם איסור ספיחים. [אמנם דעת רבינו חננאל (ר"ה ט"ו) והראב"ד והר"ש משאנץ, שדינו כדין המעשרות דהכל תלוי בט"ו בשבט, דמה שחנטו קודם ט"ו בשבט חשובין משנה שישית, ושחנטו אחר כך עד ט"ו בשבט של שמינית חשובין משנה השביעית. ולהלכה נקטו רע"א והפנ"י ופאת השלחן והחזו"א כהרמב"ם, וראיה לזה מאתרוג למאן דאזלינן בתר לקיטה, כשגדל בשישית ונלקט קודם סוכות של שביעית ה"ז קדוש אע"פ שהוא קודם ט"ו בשבט]. (2) אע"פ דתנן בהדיא (פ"ב ז') דאזלינן בתר השרשה, מ"מ פסק רבינו

ומהירושלמי להא שהתירו משיעשו כיוצא בהם? (2) ולפי"ז האם יש נפק"מ אם ידוע שעמדו בקרקע או שהיו תלושים? (3) להמתירים אף כשידוע שהוא של שביעית, האם יש נפק"מ מתי נלקטו?]

ת. (1) א. ר"ש פירש דכיון שעשו כיוצא בהם מסתמא ריבה היתר, דהיינו מה שגדל בשמינית ונתבטל האיסור. ב. בירושלמי נראה שהטעם משום דתלינן דשל שמינית הם, והיינו כשקונה בשוק [כיון אין הדבר ניכר שמשמשין בפירות שביעית לא גזרו ד. שאין דרך להטמין משנה שעברה על זמן שיש בו כבר החדש, חזו"א]. (2) טעם הראשון שייך אף במחוברים, דידוע שהם משביעית. והשני שייך דוקא בתלושים שאינו ידוע, דלא תלינן לומר מחוברים היו ונתרבו. ולהטעמים של החזו"א אף כשידוע שהן משביעית מותר. (3) אף שנלקטו באיסור דהיינו אחר ר"ה קודם חנוכה או שיעשו כיר"ב, הותרו. אבל הנלקט בשביעית אסורים לעולם (חזו"א).

נח. כתב הרמב"ם דבצלים שיצאו למוצאי שביעית אם עשו כיוצא בהם מותרים. (1) באיזה אופן מותרים כשודאי שהו בקרקע עד מוצאי שביעית, ומה הטעם? (2) ובאיזה אופן מותרים כשהפירות תלושים ואינו ידוע אם נשארו בקרקע, ומה הטעם?

ת. (1) כשעשו כיוצא בהם, דבודאי ריבה היתר מה שגדל בשמינית על האיסור. (2) כשאנו יודע בודאי שהם של שביעית, כשעשו כיוצא בהם מותר דתלינן שהם של שמינית, ובירק מותר מיד כיון שהיו נוהגין להביא ירק מחו"ל. ואם יודע בודאי שהם של שביעית, אינו מותר אלא אם שהה בקרקע וכבר עשו כיוצא בהם, דבעינן שירבה ההיתר על האיסור. והיה אפשר לומר דאפילו לא שהה בקרקע מותר, דהוי כבר בכדי שיעשו ולא גזרינן, אלא שאין נראה כן מהירושלמי (מהרי"ק).

נט. כתב הרמב"ם מותר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד (1) האם נחלקו בזה ת"ק ורבי? (2) מה הטעם שהתיר רבי? (3) לדעת הרמב"ם האם יש נפק"מ בירק אם ידוע לנו שהיא של שביעית או שאינו ידוע, ומה הנפק"מ?

ת. (1) רבי לא פליג אלא בירק, אבל בצלים ושאר פירות אינם מותרים עד שיעשו בשמינית כיר"ב, [וכתב מהרי"ק דנראה שהר"מ גרס בדברי ת"ק מאימתי מותר ליקח פירות, אך החזו"א הקשה דבמתניתין תנן ירק, ולפי"ז משי"כ הרמב"ם שאר פירות צ"ל דהיינו פירות של ירק, אלא שיש חילוק אם ידוע שהוא של שביעית

1 לזכאורה ר"ל הסי' "אשריה" 3"א ע"תרה א' הי"ן, כלומר שיהא החדש מרובה מן הי"ן, אלא ע"תרה כ"כ שיהא מ' צ"ל ח'.

ורבינו מספקא ליה ואזיל בתרווייהו לחומרא, ולכן כתב האתרוג אפילו היה כפול קודם ר"ה ונעשה ככזר בשביעית חייב במעשרות כפירות ששית, ואפילו היה ככזר בששית הואיל ונלקט בשביעית הרי הוא כפירות שביעית, ומתעשר כפירות ששית להחמיר. [ובפ"א דמע"ש ה"ה משמע דעת רבינו דמעיקר הדין אזלינן בתר לקיטה, בין למעשר ובין לשביעית אלא שיש להחמיר, ולהראב"ד שם אזלינן בתרווייהו בתר חנטה, וכ"מ מרש"י ותוס' וכ"ד הגר"א],

(2) כתב החזו"א (י"י) שיש מקום להקל כהראב"ד בשישית שנכנס לשביעית אלא דהמנהג להחמיר כהרמב"ם.

ולגבי מעשר אזלינן בתר לקיטה, אבל בפירות הדר תפוז ולימון וחברותיהן שמשקין אותן כמו אתרוג וגם הן משתוין בבנין הפרי בקליפתן ובחילוק חלקיהן וקרומיהן וכו' יש להסתפק בהן וצריך לעשר ב' מעשרות בין בשניה הנכנסת לשלישית ובין בשלישית הנכנסת לרביעית, אך דעת הגרש"א במנח"ש נ"א אות כ"ב דאע"פ שהרש"ס ס"ל דלימון הוא כאתרוג, מ"מ מהרמב"ם משמע דרק באתרוג אזלינן בתר לקיטה ולא בלימון ושאר דברים].

הלכה י"ג

סד. פירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית, מה קובע אם דינם כפירות שביעית או כפירות שמינית, ומנלן?

ת. תבואה וקטניות ואילנות הולכין אחר עונת המעשרות, והפריגין והשומשמין והאורז והדוחן ופול המצרי שזרעו לזרע אחר גמר הפרי, והירק אחר לקיטתו. ויליף מדכתיב במועד שנת השמיטה לומר לך כל תבואה שהביאה שליש לפני ר"ה אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית ושליש היינו עונת המעשרות.

הלכה י"ד

סה. פול המצרי שזרעו בשישית ונגמר פריו קודם ר"ה של שביעית האם הזרע והירק מותרים בשביעית ומה הטעם? (1) כשזרעו לזרע? (2) כשזרעו לירק? (3) כשזרעו לזרע ולירק? (4) לפי הפשטות שאם זרע לזרע וירק שניהם אסורים, מה נשתנה דין זה מלקמן הלכה ט"ז?

ת. (1) שניהם מותרים, דאזלינן בתר גמר פרי שהיה בשישית. (2) שניהם אסורים, דאזלינן בתר לקיטה. (3) כתב הכ"מ הנה בירושלמי

כשמואל דאשכח תנא דאזיל אחר גמר פרי, שאם נגמרו אחר ר"ה אסורים משום ספיחים. והטעם דלא אזלינן בתר לקיטה משום שעשויים פרכי פרכי, שאין לקיטתן כאחד. (3) בתר לקיטה. (4) דעת הר"ש (פ"ב ז') שחנטה היא מיד שנופל הפרח בעודו בוסר, אך לדעת הרמב"ם חנטה היינו הבאת שליש והיא עונת המעשרות, (ולגבי תפוחים אתרוגים, וכן גפנים רימונים ותמרים עיין דר"א אות ס"ד, ועיין מקדש דוד סי' ס' ד"ה הנה מהרי"ק).

סב. (1) פירות תבואה וקטניות כשנדונים כפירות שביעית, האם מותרים באכילה? (2) באר דין ירק דאזלינן בתר לקיטתו, מה פירושו? (3) והאם אסור משום ספיחים?

ת. (1) התבואה והקטניות אסורין באכילה משום ספיחים, ופירות האילן אוכלין אותן בקדושת שביעית. (2) לדעת התוס' (סוכה ל"ט:) העיקר גמר פרי, כלומר שאינו גדל עוד אם ישאר בקרקע, אלא שדרך ללקט בגמר פרי, אבל דעת רבינו שאפילו נגמר בשישית אם נלקט בשביעית יש בו קדושת שביעית וכ"פ בשו"ע. (3) מדברי רבינו משמע, שאם נלקט בשביעית אסור משום ספיחים ומ"מ דוקא אם צמח מעט בשביעית (חזו"א ט' ג') אך כשגדל לגמרי בשישית רק שנלקט בשביעית אף שקדוש בקדו"ש מ"מ אינו אסור כדמוכח מלקמן הלכה י"ט לגבי לוף שנגמר בשישית, ולהלכה כתב החזו"א (ט' י"ז) בהתחיל לצמוח בשישית דיש להקל כדעת ר"ש ורמב"ן שאינו אסור משום ספיחין אלא שיש בו קדו"ש.

סג. (1) באר האם אתרוג דינו כירק או כאילן, לגבי שביעית ולגבי מעשרות - ממתני' דביכורים, מהגמ' בפ"ק דר"ה, ממתני' דפרק לולב הגזול, ושיטת רבותינו שבאושא, ואיך פסק הרמב"ם? (2) ואיך נקטינן להלכה? ומה"ד בפירות הדר?

ת. לענין שביעית - במתניתין דביכורים וכן אמר ר"י בפ"ק דר"ה אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים דאזלינן אחר חנטה לשביעית, אך בר"ה שם דרבותינו נמנו באושא וכן סתם מתניתין דפ' לולב הגזול ס"ל דאזלינן אחר לקיטה לשביעית.

וכן נחלקו לענין מעשרות דלרבי אליעזר דפ"ב דביכורים אזלינן בתר חנטה וכ"ד ר"י ור"ל דבתראי נינהו, אך ר"ע בפ"ב דביכורים אזיל ביה בתר לקיטה וכחמשה זקנים וכתבותינו דאושא.

סח. בנות שוח; 1) האם עושין פרי כל שנה והפרי שוהה ג' שנים או שעושין פרי כל ג' שנים? 2) ומתי הם נאכלים בקדושת שביעית? 3) והאם חייבים בביעור?

ת. 1) הר"ש פי' ע"פ הירושלמי שבכל שנה הם עושין פירות אלא שמעת חנטה עד גמר פרי שוהין ג' שנים ונמצא תמיד באילן שלשה מיני פירות. אבל לפי מה שכתב רבינו נראה שאין עושין פרי אלא בכל שלש שנים פעם אחת, ולכן כתב פיה"מ כשיזדמן להם שיתחילו להנץ בשנה שביעית, וכ"כ כאן אם באו לעונת המעשרות קודם ר"ה של שמינית. 2) בשנה שנייה מן השבוע, שהיא שלישית לשמיטה. 3) דעת החזו"א (י"ב ב') שחייב בביעור אע"פ דכשכלה מן הבית יש לחיה בשדה מאותו המין מאותן שחנטו בראשונה, מ"מ אין זה מציל על בנות שוח שחנטו בשביעית.

הלכה י"ז

סט. 1) מה פי' בצלים הסריסים? 2) הבצלים הסריסים ופול המצרי ושל בעל, כמה מים צריך למנוע מהם לפני ראש השנה של שביעית, כדי שיהיו מפירות שישית?

ת. 1) פירש"י שאינם נעשים גדולים כשאר בצלים, ובפיה"מ פי' שאינם מוציאים עלים ירוקים אחר שנתלש, אף כשהוא לח דלא כשאר בצלים. 2) אזלינן בתר גמר פרי, ובדברים אלו תלוי גמר פרי בזה שימנע מהם מים סמוך לגמרן, הבצלים הסריסים ופול המצרי ל' יום קודם ר"ה של שביעית, ובשל בעל שמנע מהם ג' עונות לפני ר"ה, הרי אלו מפירות ששית, פחות מיכן הרי הם כספיחי שביעית (רמב"ם).

הלכה י"ח

ע. דלועין שקיימן לזרע, [וכן הירקות] מתי מותר לקיימן בשביעית ומתי אסור? 2) ומה הטעם? 3) והאם מותר לקיים הספיחין לדעת הרמב"ם?

ת. 1) אם הוקשו לפני ר"ה ונפסלו מלאכול אדם, מותר לקיימן בשביעית שהן מפירות ששית, ואם לאו אסורין כספיחי שביעית [ולחר"ש והרמב"ן מותרים אלא שיש בהן קדו"ש]. וכן הירקות כולן שהוקשו לפני ר"ה מותר לקיימן בשביעית ואם היו רכים אסור לקיימן משום ספיחים. 2) הנה בתוספתא אסור לקיימן משום מראית עין, אך הרמב"ם כתב שאסור משום ספיחים, ופי' הכס"מ כוונתו

אמרו פשיטא זרעו מותר, וירקו - לר' חייא אסור משום מראית עין ולר' חלפתא בן שאול מותר דבר תורה, ורבינו שסתם לאסור בשניהם אפשר שהיתה לו גי' אחרת, או שלמסקנא גם זרעו אסור משום מראית עין. אך מהרי"ק ס"ל דרבינו לא אסר אלא ירקו לחוד. 4) [מהרי"ק בפ"א ממע"ש מפרש דפול המצרי סתמו ועיקרו לירק, ומפרש האור שמח דכאן גם זרעו מתחשב כירק לאסור כספיחי שביעית, משא"כ לקמן הל' ט"ו במוצאי שביעית אין הזרע גורר הירק להחמיר כיון שהעיקר הירק, ולא הירק את הזרע להקל כיון שזרעו לזרע, (כדאמרי אינשי מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לט)]

הלכה ט"ו

סו. עבר זרעו בשביעית ויצא לשמינית, מה דין הזרע והירק בשמינית? 1) כשזרעו לזרע? 2) כשזרעו לירק? 3) כשזרעו לזרע ולירק?

ת. 1) בין זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית כשאר הספיחים. 2) הואיל ונלקט בשמינית בין ירקו בין זרעו מותר [היינו לאחר שעשה כיוצא בו או שהגיע חנוכה]. 3) זרעו אסור משום ספיחים וירקו מותר.

סז. 1) מהי קושית הראב"ד על דברי הרמב"ם? 2) באלו אופנים משכחת להו להראב"ד להיות בנזרעו בשביעית? 3) איך יישבו מהרי" קורקוס והכסף משנה קושיית הראב"ד על הרמב"ם? 4) ולפי זה באלו אופנים משכחת להו להרמב"ם להיות בנזרעו בשביעית?

ת. 1) לא מצינו בזרע בשביעית שום היתר שהרי אפי' בתוספת שביעית אסור לקיימן בשביעית, והנוטע בשביעית במזיד משהשריש בשביעית יעקור. 2) כשזרעו עכ"ם אי נמי במקומות שהשביעית מדבריהם דאפשר דלא אמרינן בהו יעקור. 3) הכ"מ הליץ בעד רבינו דאיירי במקומות שהשביעית מדבריהם. והר"י קורקוס ז"ל תירץ שאע"פ שחייב לעקור מ"מ אם עבר ולא עקר הפירות מותרים, ואין לאסור האכילה משום הנטיעה בשביעית, אא"כ כשיש לאסור מצד איסור ספיחים (עיי' בלשון מהרי"ק, ולכאורה כיוון לזה). 4) למהרי"ק אפילו במקום שהשביעית מן התורה ואפילו זרעו ישראל ולהכ"מ במקומות שהשביעית מדבריהם, או שזרעו עכ"ם.

הלכה ט"ז

שאעפ"י שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים הספיחים, אסור לקיימן מפני מראית העין, ומפרש החזו"א (ט"ז) דכיון שהולך ומתקשה נראה כמשמרו לזרע, שהרי יש בו קדו"ש וחייב להפקירו (ופי' במקדש דוד שביעית סימן כח אפשר דכוונת הכס"מ הוא משום דספיחין אסורין רק באכילה ומותר לקיימן לשאר הנאות, ורק בזה אסור מפני מראית העין, ובאמת שכן דעת השעה"מ והחזו"א שמותר בהנאה כנ"ל אלא שהמקדש דוד מוכיח מהראשונים ומהירושלמי דאסור אף בהנאה). (3) הכס"מ מפרש שמותר לקיים, ומהרי"ק מסתפק דאפשר שסובר רבינו שאסור לקיימן משום מראית עין, שלא יאמרו שזרען בשביעית.

עא. איך בודק אם הקשו או עדיין רכים הם?

ת. עוקצו, אם מתאחה אסור. ואם לאו, מותר. פירוש אם מתאחה הנקב ונסתם, נראה שעדיין הוא לח ואסור, ואם אין הנקב נסתם הדבר מוכיח שכבר הוקשו ומותר (כס"מ בשם הירושלמי).

עב. (1) מה הטעם אין מחייבין אותו לשרש את הלוף וכו' ואם צמח למוצאי שביעית מותר? (2) ומדוע יש לגזוז העלים של הקנדס, הרי יש בהם קדו"ש?

ת. (1) כיון דמה שאסור לקיים אינו אלא מפני מראית העין, לא חייבו לשרש, ואע"פ שחוזר וצומח (מהרי"ק). (2) כן הקשו בירושלמי ותי' דמאליהם נאבדים, ומשמע שאסור לאבד ספיחים בידים.

עג. לוף של ערב שביעית, בצלים הקיצונים ופואה שנגמרה לפני שביעית; (1) האם מותר לעקור אותם בקרדומות של מתכת או שאסור משום עבודת הארץ? (2) מה הפי' בצלים הקיצונים, ומה הפי' פואה?

ת. (1) מותר לעקורן בשביעית כדרכו בקרדומות של מתכת, ואין בזה משום עבודת הארץ [ואע"פ שהוא בעומק האדמה, ומה"ט אסרוהו ב"ש והצריכו קרדומות עץ]. (2) הקיצונים - שזרעין בזמן הקיץ. פואה - כך שמה, והוא עץ אדום שצובעין בו.